

TÜRKÇE ÖRNEKLERLE
DİLE GENEL BİR BAKIŞ

YAYIN NO: 762

TÜRKÇE ÖRNEKLERLE
DİLE GENEL BİR BAKIŞ
Fatma Erkman Akerson

Onk Telif Hakları Ajansı aracılığıyla,
© Bilge Kültür Sanat Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 16228

1. Basım: Multilingual, 2000
Bilge Kültür Sanat'ta 1. Basım: Mayıs 2016

ISBN: 978-605-9241-62-5

Genel Yayın Yönetmeni: *Ahmet Nuri Yüksel*
Sayfa Düzeni: *Nurel Naycı*
Baskı-Cilt: *Çevik Matbaacılık*
Davutpaşa Cad. Besler İş Merkezi No: 20/18-19 Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 501 30 19
Kapak Baskı: *Azra Matbaacılık*

BİLGE KÜLTÜR SANAT

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han No: 3 Kat: 1 34110 Cağaloğlu / İstanbul
Tel: (0212) 520 72 53 (Pbx) Faks: (0212) 511 47 74
bilge@bilgeyayincilik.com www.bilgeyayincilik.com

TÜRKÇE ÖRNEKLERLE
DİLE GENEL BİR BAKIŞ

FATMA ERKMAN AKERSON

-Gözden geçirilmiş yeni basım-

Fatma Erkman-Akerson (Prof. Dr.)

Prof. Dr. Fatma Erkman Akerson, İstanbul'da doğdu. İstanbul Alman Lisesini ve İstanbul Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. “*Murat ve Fiat Otomobilleri İçin Türkiye ve Almanya'da Yayımlanan İki Basın Reklamı Kampanyasının Karşılaştırılması*” adlı doktora tezi, Türkiye'de göstergebilim alanında yazılan ilk tezlerden biriydi. Mimar Sinan, Marmara, İstanbul ve Yeditepe Üniversitelerinde göstergebilim ve dilbilim dersleri verdi.

Tıp Öğrencileri İçin Almanca, Anlam-Çeviri-Karşılaştırma, Türkçede Niteleme (Prof. Dr. Şeyda Ozil ile birlikte), *Dile Genel Bir Bakış, Edebiyat ve Kuramlar* adlı kitaplarının yanı sıra, dilbilim, göstergebilim ve edebiyat eleştirisi alanlarında pek çok makalesi yayımlandı.

İÇİNDEKİLER

Yeni Baskıya Önsöz	11
İkinci Baskıya Önsöz	13
Birinci Baskıya Önsöz	15
Başlarken	17

1. ANA BÖLÜM

DİL, DİLBİLİM, DİLBİLGİSİ

0 Giriş	
0.1 Dil Nedir? Yeni Baskıya Önsöz.....	25
0.2 Dilbilgisi, Dilbilim ve Dilbilim Kuramı.....	25
Özet.....	26
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	26
1 BEYNİMİZ, KONUŞMA AYGITLARIMIZ VE DİL	27
1.1 Beyin.....	27
1.2 Konuşma Aygıtı.....	29
1.3 Hayvanlar Konuşabilir mi?.....	31
Özet.....	32
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	32
2 DİLİN İŞLEVLERİ	33
2.1 Bilincimizin Bilincine Varma.....	33
2.2 Düşünceyi Geliştirme.....	34
2.3 İletişim Kurma.....	36
2.4 Bilgiyi Koruma, Saklama, Aktarma.....	36
2.5 Dilbilimcinin Konumu.....	37
Özet.....	37
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	38

3 İLETİŞİM	39
3.1 Yatay ve Dikey İletişim	39
3.2 Geri Besleme	40
3.3 İletişim Şeması	41
3.4 Öznellik, Nesnellik	42
3.5 Taşıyıcı Kanal, İletişim Aygıtları, Aracı Dizge	43
Özet	46
Tartışma ve Araştırma Konuları	46
4 KAYDA GEÇİRME VE DİLBİLGİSİ	50
4.1 Kayda geçirme - Rakamlar ve Yazı	51
4.2 Dilbilgisi	59
Özet	60
Tartışma ve Araştırma Konuları	60
5 DİL FELSEFESİ	62
5.1 Babil Kulesi: Dilin İletişim İşlevi	62
5.2 Varlıkların Adları, Dünya Bilgisiyle Dilin İlişkisi	63
5.3 Mükemmellik Düşüncesi - Dille Mantığın İlişkisi	63
Özet	66
Tartışma ve Araştırma Konuları	67
6 FERDİNAND DE SAUSSURE	68
6.1 Dil Yetisi, Dil ve Söylem	68
6.2 Gösterge	69
6.3 Yapı, Çizgisellik ve Eklemlenme	71
6.4 Dizi (Paradigma) ve Dizim (Sentagma)	72
6.5 Kural Koyuculuk ve Betimleyicilik	74
6.6 Saussure'ün Etkileri	77
Özet	78
Tartışma ve Araştırma Konuları	78
7 SAUSSURE'ÜN ÖLÇÜTLERİ / UYGULAMALAR	79
7.1 Bilmediğimiz Sözcükler ve Bağlam	79
7.2 İletişimin Kurulması	80
7.3 Dilin Değişmesi	83
7.3.1 Mehmet Kamil (1844)	83
7.3.2 Mahmud Nedim (1898)	84
7.3.3 İlyas Usta (1967)	84
7.3.4 İlhan Eksen (2000)	85
Tartışma ve Araştırma Konuları	86
8 BİLİMSELLİK BOYUTU	87
8.1 Uygulama	88
9 BİRİNCİ BÖLÜMÜ BITİRİRKEN	90

2. ANA BÖLÜM

DİLBİLGİSİNE BİÇİMSEL BAKIŞ: SESBİLİM, BİÇİMBİLİM, SÖZDİZİM

10 DİLİN BİÇİMSEL VE İŞLEVSEL YAPISI	95
10.1 Biçimsel Yaklaşım.....	95
10.2 İşlevsel Yaklaşım.....	96
Özet.....	98
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	98
11 DİLİN KATMANLARI VE BİÇİMSEL DİLBİLGİSİNİN ALANLARI	102
11.1 Sesbilgisi.....	102
11.2 Anlambilim.....	103
11.3 Sözdizim.....	104
11.4 Edimbilim.....	107
11.5 Önermeden İfadeye Geçiş.....	109
11.6 Dilin Birimleri.....	109
11.6.1 Sesbirim.....	111
11.6.2 Hece.....	111
11.6.3 Sözcük.....	112
11.6.4 Tümce.....	113
11.6.5 Sözce.....	114
11.6.6 Metin.....	114
11.7 Yaşam.....	114
11.8 Dilin Dizgesel Yapısı.....	114
Özet.....	115
12 SESBİLİM	116
12.1 Ses ve Harf.....	117
12.2 Seslerin Ayırdedilebilme Özelliği, Sesbirim, Alofon.....	117
12.3 Fonetik Alfabe.....	118
12.4 Türkçenin Sesbilimi.....	119
12.4.1 Türkçenin Ünlüleri.....	120
12.4.2 Türkçenin Ünsüzleri.....	121
12.5 Türkçenin Sezdizimi.....	122
Özet.....	125
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	125
13 BİÇİMBİLİM	126
13.1 Sözcük.....	126
13.1.1 Yalın, Türetilmiş ya da Bileşik Sözcükler.....	127
13.1.2 Türler.....	127
13.1.3 Bağımlı ve Bağımsız Sözcükler.....	129

13.2 Sözcüklerin Birbirine Takılması.....	130
13.3 Ekler.....	130
13.3.1 Çekim Ekleri.....	131
13.3.1.1 Adların Çekimlenmesi: Genel Kurallar ve Eleştiriler.....	131
13.3.1.2 Fiillerin Çekimlenmesi.....	138
13.3.2 Yapım Ekleri.....	143
13. 4 Dilin Ekonomi İlkesi.....	143
Özet.....	144
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	144
14 SÖZDİZİM	151
14.1 Fiil ve Ad Tümcesi.....	151
14.2 Yalın ve Bileşik Tümce.....	151
14.2.1 Bileşik Tümce Çeşitleri.....	151
14.3 Tümcenin Öğeleri.....	154
14.3.1 Öbekler.....	154
14.4 Fiillerin Yönetim Çerçevesi.....	155
14.5 Diziliş ve Soldan Dallanma.....	159
Özet.....	160
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	160
15 YANTÜMCE	162
15.1 İki Bağımsız Anatümce.....	162
15.2 Bir Bağımlı, Bir Bağımsız Tümce.....	163
15.3 Girişik Tümce.....	163
15.3.1 Eylemsiler.....	164
15.3.2 Ortaçlar.....	167
15.3.2.1 Öznesini Niteleyen Ortaç.....	167
15.3.2.2 Öznesinden Başka Bir Ögesini Niteleyen Ortaç.....	168
15.3.3 Belirteç Konumundaki Yantümceler.....	169
Özet.....	171
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	171
16 İŞLEVSEL DİLBİLGİSİ	175
Özet.....	179

3. ANA BÖLÜM

DİLGİSİNE İŞLEVSEL BAKIŞ:

ADLANDIRMA, BELİRLENİM, NİTELEME...

17 ADLANDIRMA	180
17.1 Adın Dış Dünya İle İşlevsel Bağı.....	180

17.1.1 Yeni Kavramlar Nasıl Oluşur?.....	182
17.1.1.1 Başka Dillerden Gelen Kavramlar.....	182
17.1.1.2 Kavramın Yeni Boyutlar Kazanması.....	183
17.1.1.3 Dış Dünyada Olmayan Şeylerin Adlandırılması.....	184
17.1.1.4 Adın Bizim Gereksinimlerimizle Bağlantısı.....	184
17.2 Adın Anlambilimsel ve Edimbilimsel Boyutu.....	186
17.2.1 Anlambilim Açısından Küme ve Üyeler.....	186
17.2.1.1 Anlambirim.....	186
17.2.1.2 Düzanlam Ve Yananlam.....	188
17.2.2 Edimbilim Açısından Üslup.....	189
Özet.....	190
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	190
18 ADA DÖNÜŞME.....	192
18.1 Ad Türü Sözcük.....	193
18.2 Fiillerin Adlaşması.....	194
Özet.....	199
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	199
19 ADA DÖNÜŞMEDE ÖĞE YİTİMİ.....	205
20 BELİRLENİM.....	205
20.1 [-İ] Tümlerde Belirlenim.....	209
20.2 Belirlenimin Tekillik-Çoğullukla İlgisi.....	210
Özet.....	212
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	212
21 NİTELEME.....	214
21.1 Küme Daraltma ve Küme Donatma İşlevleri.....	214
21.2 Nitelemenin Yapısal Özellikleri.....	216
21.2.1 Ad Öbeği.....	217
21.2.2 Niteleme Yantümcesi.....	218
Özet.....	222
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	222
22 GENEL KURALLAR.....	224
23 ÖĞELERDE DEĞER KAYMASI.....	227
23.1 Çatı.....	227
23.1.1 Edilgen Yapıya Geçiş.....	228
23.1.2 Dönüştürücü Yapıya Geçiş.....	230
23.1.3 İşteş Yapıya Geçiş.....	231
23.1.4 Oldurgan ve Ettirgen Yapıya Geçiş.....	231

23.2 Öğelerin Sıra Değiştirmesi.....	232
23.3 Dilbilgisel Açıdan Gereksiz Bir Öğenin Eklenmesi.....	233
23.4 Sessel Vurgu.....	233
Özet.....	233
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	234
24 ZAMAN, GÖRÜNÜŐ VE KİP.....	235
24.1 Zaman.....	235
24.2 Görünüő.....	239
24.3 Kip.....	242
Özet.....	244
25 DİLDEKİ İLİŐKİLER AĐI.....	245
25.1 Öbek.....	246
25.2 Yalın Tümce.....	246
25.3 Bileşik Tümce.....	247
Özet.....	248
Tartışma ve Araştırma Konuları.....	249
26 DEĐERLENDİRME.....	250
TERİM DİZİNİ.....	252
KAYNAKÇA.....	254